

OCJENE I PRIKAZI

SIMONETTA PELUSI, izd., *Novum Testamentum Bosniacum Marcianum. Cod. Or. 227 (= 168)*, Centro Veneto Studi e Ricerche sulle Civiltà Classiche e Orientali. Giunta Regionale del Veneto. [Collana »*Helios*«, n. 3], Studio Editoriale Programma, Padova 1991.; 405 str., ilustracije i table u boji bez posebne numeracije.

Od rukopisa vezanih za Bosanske krstjane i sačuvanih u talijanskim knjižnicama, nakon faksimila i kritičkoga izdanja bolonjskoga *Hvalova zbornika* iz g. 1404.,¹ ovo je drugi, za razliku od *Hvalova zbornika*, samo faksimilom, objavljen zbornik. Iz uvodne se napomene razabire da je to 3. svezak niza *Helios*. Riječ je, dakle, o poznatom *Mletačkom zborniku*, kako ga je svojevremeno nazvao V. Jagić, koji, kao i *Hvalov zbornik*, pripada grupi dosada poznatih bosanskih crkvenih rukopisa iz XIV.–XV. st.

Izdanje sadrži uvodnu napomenu urednika niza *Helios* Franca Michelinija Toccija i Gustava Traversarija, uvod, uvodnu raspravu izdavača S. P., podijeljenu u tri dijela: I. *Bosanska crkva*, s dodatkom popisa *Errores Bosanskih krstjana* prema *Cod. Marc. Lat. II 64 (= 3.000)*, s. 146r (str. 15-35); II. *Ostavština Recanati*, s dva dodatka: 1. izvadak iz *Oporuke* Giambattiste Recanatija, ASV, *Notarile. Testamenti, Atti Bigaglia*, b. 51, n. 53; 2. *Popis knjiga* G. Recanatija ostavljenih Biblioteci, ASV, *Procuratori di S. Marco di Supra*, b. 68, fasc. 1, cc. 116^r–120^r (str. 37-72); III. opis samoga venecijanskoga rukopisa *Bosanskoga Novog Zavjeta* (str. 73-96); i na koncu popisa kratica (str. 98), te samu reprodukciju listova rukopisa. Reprodukcijska je u veličini originala (okvir teksta 129 x 75 mm), nažalost, možda iz tehničkih razloga, napravljena

¹ *Codex »Christiani« nomine Hval*. Potpuno faksimilirano izdanje originala iz Univerzitetne biblioteke u Bolonji. + *The Codex of Hval Krstjanin*. Transcription and Commentary. Edited by NEVENKA GOŠIĆ, BISERKA GRABAR, VERA JERKOVIĆ, HERTA KUNA, ANICA NAZOR. Editor in chief HERTA KUNA. Svjetlost – Akademija nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo 1986.

okomito na smjer listanja i s umjetno miješanom bojom i proizvoljno stavljenom razdjelnom narančastom crtom između stranica, tako da se ne dobiva slika pravoga stanja rukopisa. Numeracija je faksimila, zaključujući prema posljednjoj numeriranoj stranici progresivna. Same table ipak nemaju tih brojeva, ali donose originalnu folijaciju i korisne referencije za tekstove (*Euzebijeva poslanica Karpijanu* s deset kanona konkordancije, izd. MIGNE, PG 85, 1277-1290, *Evandjelja s Otkrivenjem* i poslanicama NZ, te »Mojsijevim zakonom« odnosno *Deset Zapovijedi, Izlazak* 2,16; 20.2-17 iz SZ).

Zaključni dio donosi: 1) konkordancije originalnih stupaca *Evandjelja* u rukopisu s izdanjima latinskim (*N. T. Graece et Latine*, Città del Vaticano 1981) i hrvatskim (*Biblija*, Stvarnost, Zagreb 1969); 2) upotrijebljenu bibliografiju; 3) djela G. Recanatija; 4) popis upotrijebljenih rukopisa i 5) kazala osoba i mjesta.

Uvodna rasprava predstavlja najprije bogumilstvo općenito, kao posebno teološko učenje i pokret koji je imao i »društveno značenje«; izdavač, naime, preuzima tzv. socijalnu tezu širenja bogumilstva kako su je predstavili H. Ch. Puech i A. Vaillant (*Le traité contre les Bogomiles de Cosmas le prêtre*, Paris 1945) i kako ju je razradio D. Angelov (*Bogomilstvo v Balgarija*, Sofija 1961). U povijesnom prikazivanju same Bosanske crkve priklanja se u zaključcima onim autorima koji slijede tezu dolaska bogumilstva, odnosno bosanskoga kršćanstva iz Srbije i Bugarske. Iako navodi da je bibliografija kojom se služio D. Mandić (*Bogomilska crkva bosanskih krstjana*, Chicago 1962) vrlo bogata i da to djelo predstavlja do sada jedinu sustavno napisanu povijest Bosanske crkve, ne priklanja se njegovim tezama, kao ni mišljenju F. Šanjeka (*Les chrétiens bosniaques et le mouvement cathare: XII-XV siècles*, Paris-Louvain 1976) da se porijeklo Bosanske crkve mora tražiti i u glagoljaškom dalmatinskom području, posebno u Splitskoj biskupiji. Glede problema dualizma Bosanske crkve, samo navodi stav J. Šidaka (*Heretička »Crkva bosanska«* u »Slovo« 27/1977/149-182) da je ta Crkva bila stvarno katolička crkva koja je na početku XIII. st. prekinula odnose s Rimom i, zatvorena u bosanskoj državi, živjela »umjereni dualizam«.

Drugi dio uvoda predstavlja život venecijanskoga kolekcionara rukopisa opata Giambattiste Recanatija (1687-1734), člana i akademije Arkadije imenom Teleste Ciparissiano, te porijeklo dvaju slavenskih rukopisa koje je Recanati g. 1734., zajedno s ostalih 214 rukopisa (popis svih 216 rkp. donosi se u *Dodatku II*), oporučno ostavio Biblioteci Marciani. Riječ je o ćirilničnom *Menologiju*, tj. lekcionaru za mjesece rujan i listopad, sadašnja signatura *Cod. Or. 228 (=181)* (o kojem se donosi kratki kodikološki opis) i o *Novom Zavjetu*,

Cod. Or. 227 (=168), o kojem je ovdje riječ. Ne zna se točno kako je Recanati došao u posjed tih kodeksa. Usporedbom starih inventara Recanatijeve rukopisne ostavštine zaključuje se da ih je Recanati nabavio između 1722. i 1729. Budući da bosanski *Novi Zavjet* na listu 257^r ima bilješku *S[ant'] Antonio V[ene]z[ia]*, pretpostavlja se da je prije pripadao samostanu Sant' Antonio Abate a Castello u Veneciji gdje je bila pohranjena biblioteka kardinala Domenica Grimanija (1461-1523); Recanati je rukopise kupio poslije 1687. g., tj. nakon jednog požara kad su preostali kodeksi mogli biti stavljeni na prodaju; ne zna se je li on bio prvi kupac ili ih je, što je vjerojatnije, kupio od nekoga drugoga.

Sam rukopis *Bosanskog Evandjelja* opisan je u trećem poglavlju uvoda, gdje se donosi: 1. popis poznatih ili sačuvanih rukopisa, odnosno fragmenata koji potječu od Bosanske crkve; 2. rukopisna tradicija *Bosanskog Evandjelja*; 3. stanje istraživanja istog *Evandjelja*; 4. kodikološki opis i sadržaj; 5. grafija, fonetika, morfologija i leksik; i 6. zaključci.

Temeljeći se na poznatim istraživanjima J. Hamma i J. Šidaka, autorica je donijela niz iscrpnih elemenata koji i čitatelju omogućuju donošenje odgovarajućih zaključaka o porijeklu i cjelovitoj ambijentaciji *Mletačkoga zbornika*. Sama pak navodi, temeljeći se vjerojatno na djelu S. B. Bernštejna, *Očerk sravnitel'noj grammatiki slavjanskih jazykov*, Moskva 1981, str. 96, neke premise koje među slavistima malo tko zastupa, tako npr. da je »jezik rukopisa onaj karakterističan za srpske tekstove bosanske redakcije: "štokavsko ikavski"« (str. 85), te da su »druge velike dijalektalne grupe srpskog jezika čakavski i kajkavski« (bilj. 58, str. 96). Moguće je naći još nekoliko sličnih u slavistici neprihvatljivih tvrdnji, budući da je ikavski upravo karakterističan i isključivo hrvatski. Iako se tvrdi da je kao predložak, neposredno ili posredno, morao služiti neki glagoljski tekst, ne dolazi se do zaključka do kojeg su došli J. Hamm i J. Šidak, tj. da *Mletački zbornik*, ili barem posredni ili neposredni predložak, »treba staviti u zapadno područje, samo možda nešto južnije nego Hvala« dakle južnije od Omiša.

Treba upozoriti i na niz pogrešaka tehničke naravi, koje ipak daju naslutiti da priređivač ne poznaje dovoljno hrvatski jezik iako se obilno služio hrvatski pisanom literaturom. Tako npr. rastavljanje riječi (bosnijak; uz karakteristično nepoznavanja slova *nj* i *lj*), prijevodi (npr. *Peregrin Saksonac* je već prijevod s latinskoga ili talijanskoga, zato se mogla ostaviti talijanska forma), citiranja naslova (v. bilješke i bibliografiju) i drugo.

Priređivač Simonetta Pelusi ipak je ovim izdanjem vratila velik »dug slavističke nauke prema ovom rukopisu koji je s nepravom zanemarivala«, kako je na to svojevremeno upozorio J. Šidak.

TOMISLAV MRKONJIĆ

HOMO IMAGO ET AMICUS DEI. *Miscellanea in honorem Ioannis Golub*. Curavit editionem: RATKO PERIĆ. Pontificium collegium croaticum Sancti Hieronymi, Romae 1991, str. 710 + slikovni prilozi.

U povodu 60. godišnjice života uglednoga hrvatskoga teologa, znanstvenika i pjesnika Ivana Goluba, Papinski hrvatski zavod svetoga Jeronima u Rimu posvetio mu je opsežan zbornik radova pod naslovom *Homo imago et amicus Dei (Čovjek slika i prijatelj Božji)*.

Prof. dr. Ivan Golub rođen je 1930. godine u podravskom mjestu Kalinovcu, kojemu se često vraća kao izvoru nadahnuća za svoje pjesničke i prozne književne ostvaraje. Diplomirao je teologiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje je i magistrirao iz bogoslovlja 1958. godine. Na Papinskom gregorijanskom sveučilištu u Rimu – a kao student Papinskoga zavoda sv. Jeronima – godine 1963. postiže doktorat iz teologije s temom o ekleziologiji Jurja Križanića. Od školske godine 1964/65. predaje različite predmete na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje su upravo njegovom zaslugom uvedeni neki novi kolegiji, primjerice *Teološka epistemologija* i *Pneumatologija*. Godine 1969. habilitirao se radnjom *Čovjek slika Božja*, a od 1979. godine redoviti je profesor KBF-a u Zagrebu. Sudjelovao je na brojnim znanstvenim skupovima i kongresima diljem svijeta. Autor je brojnih članaka, rasprava i knjiga. Njegov značaj *polihistora* razvidan je iz tematskih krugova njegova opusa – uz razne aspekte teologije, Golub je danas najbolji poznavatelj osobe i djela Jurja Križanića, a piše i o Ivanu Paštriću, Juliju Kloviću, o »svetojeronimskim temama«, o povijesti umjetnosti te muzikologiji.

Osim kao teolog, filolog, povjesničar i muzikolog, Ivan Golub je priznat i cijenjen pjesnik, autor zbirki i poetskih ciklusa kao što su *Kalnovečki razgovori*, *Izabrana blizina*, *Čežnja za licem*, *Molitva vrtloga*. Svojom kajkavskom lirikom dao je osebujan prilog tradiciji hrvatske kajkavske pjesničke riječi. Goluba kao pjesnika zanima riječ, a kao teolog živo je zainteresiran za Riječ, te